

Ivana Čapeta Rakić*

Slike i pogranična područja: mediteranski bazen između kršćanstva i Osmanskog carstva u ranom novom vijeku

Međunarodna konferencija *Images and borderlands: the Mediterranean basin between Christendom and the Ottoman Empire in the Early Modern Age*
Split, 16. i 17. rujna 2020.

* Autorica teksta ujedno je suorganizatorica konferencije.

Pandemijska godina donijela je brojne izazove s kojima se suočio čitav svijet, pa tako i akademska zajednica. Slijedom tih okolnosti, dvodnevni međunarodni kongres naslovljen *Images and borderlands: the Mediterranean basin between Christendom and the Ottoman Empire in the Early Modern Age*, inicijalno zamišljen kao događaj s nazočnim izlagačima i nizom popratnih aktivnosti povezanih s temom skupa, održan je polovicom rujna 2020. na Filozofskom fakultetu u Splitu po hibridnom modelu. Osim Odsjeka za povijest umjetnosti, suorganizacija konferencije bila je povjerenjena Odsjeku za obrazovne znanosti, kulturnu baštinu i turizam sveučilišta u Macerati (Dipartimento di Scienze della Formazione, dei Beni Culturali e Turismo, UNIMC), kao jedna od aktivnosti unutar velikoga europskog projekta IS-LE COST Action CA18129 *Islamic Legacy: Narratives East, West, South, North of the Mediterranean (1350-1750)*. Projekt u četverogodišnjem trajanju financira Europska suradnja na području znanstvenih i tehničkih istraživanja (The European Cooperation in Science and Technology, COST) te je u njega uključeno ukupno 37 zemalja s više od sto sudionika iz različitih društvenih i humanističkih područja. Nositelj je projekta sveučilište Universidad Nacional de Educación a Distancia (UNED) u Madridu, a glavni je voditelj dr. sc. Antonio Urquizar Herrera, s kojim splitski Filozofski fakultet, odnosno Odsjek za povijest umjetnosti već ima višegodišnju suradnju ostvarenu kroz druge

međunarodne projekte te program mobilnosti nastavnog osoblja Erasmus+.

Sama ideja za temu projekta koja u fokusu ima razmatranje odnosa, načelno rečeno, između kršćanske Europe i islamskog svijeta kroz prizmu različitih područja, krenula je od spoznaje da su dosadašnja istraživanja mahom bila izolirana unutar pojedinih znanstvenih polja ili geografskih odrednica. Stoga je primarni cilj samoga projekta umrežavanje istraživača i znanstvenika iz različitih znanstvenih i geografskih područja kako bi ostvarili bolju suradnju te razmijenili svoja znanja i iskustva o zajedničkim temama interesa. Valja istaknuti da je politička situacija, odnosno Europska migracijska kriza, koja je izazvala niz društvenih reakcija, svakako bila jedan od poticaja za revidiranje kršćansko-muslimanskih odnosa u prošlosti, baš kao što se ovih dana u znanstvenim krugovima intenzivno raspravlja o epidemijama bolesti u prošlosti i društvenim reakcijama na zdravstvene krize. Jedan od vidova kroz koji se u ljudskoj povijesti reflektira kriza, bilo političke bilo zdravstvene naravi, jest kroz prizmu slike u najširem smislu značenja (grafička, mentalna, verbalna...). Polazeći od te spoznaje, mnogi su znanstvenici iz različitih disciplina počeli upotrebljavati slike u svojim istraživanjima a da nisu nužno bili povjesničari umjetnosti. Tako je ikonologija postala zajedničko tlo za istraživanje koje su dijelili povjesničari umjetnosti, povjesničari kulture, arheolozi, istraživači koji se bave političkim znanostima i tako dalje. Ovaj su pristup analizirali i

kodificirali kao metodu Peter Burke u Engleskoj, Dominique Rigaux u Francuskoj, Chiara Frugoni u Italiji itd. Upravo zbog toga što je slika u najširem smislu bila glavna tematska okosnica dvodnevne splitske konferencije s geopolitičkim rakursom na pogranična područja između kršćanstva i svijeta islama na Mediteranu, pozvani predavač bio je profesor emeritus Peter Burke, koji je otvorio splitsku konferenciju. Akcent u njegovu predavanju bio je na komparativnom sagledavanju dvaju baštinskih okvira islama; arapskom nasljeđu u Španjolskoj i Portugalu te osmanskom u južnoj i jugoistočnoj Europi.

Zanimljivo izlaganje na temu proročanstava (verbalne slike) čiji je cilj bio pružiti nadu zajednicama tijekom kritičnih vremena prijetnje, tjeskobe i promjena ponudio je grčki istraživač Marios Hatzopoulos, dok je nastavak prvoga dana konferencije imao u fokusu teme povezane s odjecima bitke kod Lepanta. Vasileios Syros sa sveučilišta Jyväskylä usredotočio se na židovske pohvale pobjede Lepanta, poput djela istaknutog jezikoslovca i liječnika Davida de Pomisa (oko 1525. – oko 1595.), dok su španjolski istraživači Víctor Mínguez, jedan od najboljih poznavatelja lepantske ikonografije, i Juan Chiva analizirali i kontekstualizirali vizualni narativ koji je nakon pobjede Svete lige u bitci kod Lepanta objavio mađarski humanist, liječnik i amblematičar Johannes Sambucus (ili János Zsámboky) pod naslovom *Arcvs aliquot triumphal et monimenta victor*. Uslijedila su jednako uzbudljiva predavanja dviju talijanskih povjesničarki

umjetnosti. Chiara Giulia Morandi na izabranim je primjerima identificirala nekoliko različitih načina prikazivanja lepantskih slavodobitnika u likovnoj umjetnosti, dok je Laura Stagno koncentrirala svoje istraživanje na odjeke Lepantske bitke u likovnoj umjetnosti Republike Genove, a poglavito u njezinim perifernim područjima. Sesiju je zaključila turska istraživačica koja je na kraju svojega izlaganja ponudila drugu perspektivu odjeka bitke kod Lepanta, odnosno onu osmansku. U posljednjoj sesiji prvoga dana konferencije sudjelovali su španjolski istraživači: Borja Franco Llopis, koji je pokazao primjere primjene vjerskih drugosti za potrebe katoličke propagande, ukazavši pritom na „mutaciju” pojedinih tema i motiva ovisno o potrebi i okolnostima. U istom je tonu nastavio Iván Rega Castro, koji se koncentrirao na stvaranje slike islamskih drugosti na Iberskom poluotoku u 18. stoljeću, dok je Ana Echevarria govorila o preobraćenicima, odnosno vojnim elitnim postrojbama koje su uvijek prisutne kao sporedne figure i grupacije u likovnim i literarnim djelima, a koje su se često nalazile na meti kritika svećenstva. Drugi dan konferencije otvorio je pozvanim predavanjem naš renomirani povjesničar umjetnosti dr. sc. Joško Belamarić s Instituta za povijest umjetnosti u Splitu. On je govorio o mnogim i neospornim oblicima interkulturalnosti i transkulturalizma u povijesti prostora između rijeka Krke i Neretve, a koji je još od rimskog doba, preko srednjega vijeka, pa čak i u doba najnemilosrdnijeg ratovanja između Habsburga, Venecije i Turaka, često pokazivao iznenađujući raspon

oblika kulturnog i međukonfesionalnog suživota. U sličnom je tonu nastavio Ivan Alduk, koji je analizirao studiju slučaja tvrđave Zadvarje u dalmatinskom zaleđu koja je imala važnu ulogu između dvaju svjetova i dviju kultura. Pritom je na temelju povijesnih svjedočenja istaknuo da su trgovina, vjeronjanja, socijalno ponašanje, pa čak i socijalna inteligencija lokalnih stanovnika u današnjem Zadvarju odjeci i naslijeđe kulturnih fenomena iz prošlosti. Utvrde na Bosporu i Dardanelima bile su tematska okosnica u radu koji je izložio mađarski istraživač Ferenc Tóth. Talijan Angelo Maria Monaco govorio je pak o reperkusijama lokalne povijesti na umjetnička djela s fokusom na događaj iz 1480. kada se turska vojska iskrcala na obale Apulije i usmrtila 800 građana Otranta. U posljednjoj sesiji svoja je istraživanja predstavila mlada doktorandica Maria Luisa Ricci, koja je analizirala tri rada baroknog slikara Mattije Pretija kroz prizmu lokalne povijesti Malte nakon pozitivnog ishoda turske opsade otoka 1565. Francesco Sorce analizirao je pak freske Giovannija Mannozzija u firentinskoj palači Pitti koje u 17. stoljeću reflektiraju Dugi turski rat, a posljednje izlaganje imao je slovenski povjesničar umjetnosti Gašper Cerkovnik, koji je prikazao odnos između teksta i ilustracija, tj. onoga što oni prenose o percepciji Turaka u knjizi *Slava vojvodine Kranjske* koju je pripremio i objavio barun Johann Weichard Valvasor (1641. – 1693.).

Doprinosi s ovoga kongresa bit će u objedinjeni u knjizi naslova *Images and Borderlands: The Mediterranean Basin*

between Christendom and the Muslim World in the Early Modern Age koju je za objavu prihvatila izdavačka kuća Brepols. Zahvaljujući projektu IS-LE COST Action CA18129, sklopljena je i suradnja s Centrom za Ikonografske studije u Rijeci. Slijedom toga na ovogodišnjem Petnaestom međunarodnom kongresu ikonografskih studija IKON, koji za temu ima ikonografiju vjerskih drugosti, projekt sponzorira tri sesije posvećene temi kršćansko-muslimanskih odnosa. [X](#)